

Lunds Universitet
Etnologiska institutionen
ETNA21 Fortsättningskurs HT 08
Delkurs 3: Uppsats
Handledare: Magnus Wikdahl
Examinator: Jochum Stattin

Våldet som styr våra tankar och steg

– Om föreställningar kring gatuvåld i Halmstad och hur detta påverkar agerande på offentliga platser

Abstract

Vår uppsats syftar till att undersöka människors föreställningar om gatuvåld och hur dessa föreställningar påverkar agerande på offentliga platser. Uppsatsen behandlar teman angående vilka föreställningar det finns kring gatuvåld i Halmstad och hur dessa tar sig i uttryck, hur man anser att detta våld bör förebyggas och vidare hur föreställningar om gatuvåld påverkar interaktion mellan människor på Halmstads gator. Till grund för uppsatsen ligger sju intervjuer samt tre observationer vilka tillkommit under fältarbete i Halmstad under november 2008. Vi lyfter fram och analyserar hur informanterna rörde sig mellan motsägande föreställningar om var det är farligt och hur våldsamt samhället är. Vi tar också upp tankar om behovet av ökad kontroll och övervakning för att skapa trygghet, hur denna övervakning förkroppsligas samt hur regler för agerande förhandlas i möten mellan människor på stadens gator.

Ingemar Ekblad

Robin Ekelund

Daniel Wolski

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte och frågeställningar.....	4
Teoretiska utgångspunkter	4
Metod- och materialdiskussion	6
Presentation av informanter	8
Disposition	9
Berättelser om våld och rädsla	10
Var är det farligt: det folktäta ljusa eller det undanskymda mörka.....	10
Det allt rårare och mer frekventa våldet	11
Varför det (upplevt) eskalerande våldet?	13
Berättelser om åtgärder mot våld och rädsla	15
Att organisera de potentiella våldsverkarna	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Närvaro av vuxna och ordningsmakt som åtgärd mot våld.....	17
Stadsplanering som åtgärd mot våld	18
Spelet på gatan	20
Den gula jackan.....	20
Känslan i luften	22
Gatans maktspel	24
Avslutning	27
Käll- och litteraturförteckning	29

Inledning

Rapporteringar om våld är frekvent återkommande i media, där våld ofta skildras som meningslöst, oprovocerat och ökande i omfattning. Framställningen av det irrationella och uppblussande våldet har också kommit att bli något som berör många. Detaljerade berättelser om våldsgärningar serveras till allmänheten genom tv- och tidningsstoff tillsammans med den dagliga morgonmackan. I en av Expressens artiklar rörande våldet i relation till dödsmissshandlade Riccardo Campogiani, intervjuar en journalist statsminister Fredrik Reinfeldt;

Tillsammans med Expressen tänder Fredrik Reinfeldt ett ljus och tar ställning mot det ökande våldet [...] - Både som oroad förälder och som en engagerad politisk beslutsfattare vill jag markera mot det oprovocerade våldet och möta upp den känsla som nu sprider sig av att vi behöver samla oss, säger Fredrik Reinfeldt. (Expressen 2007-10-08).

Våldet påverkar alltså, och är något som individer i dagens samhälle dagligen förhåller sig till på ett eller annat sätt. Vi anser det därför vara av samhälleligt intresse att titta närmare på detta fenomen vilket vi kommer att göra genom att studera människors föreställningar om våld och vad dessa har för påverkan på de platser där det sägs äga rum. Begreppet våld används här i meningen interpersonellt våld; det är alltid en händelse mellan specifika individer vilket kan vara både spontant eller planerat, psykiskt eller fysiskt, öppet eller i skuggan.¹ I uppsatsen fokuserar vi främst på det interpersonella våld som sker på gatan, alltså s.k. *gatuvåld*.

Vi märker att det händer mycket. Halmstad börjar bli känd som en våldsamt stad, säger Sara Bergström, lärare på Sannarpsgymnasiet. Under torsdagen arrangerades en antivåldsdag på skolan (...) I Sara Bergströms klass verkade alla överens om att det finns anledning att vara rädd när man är ute i Halmstad en lördagskväll – och att detta inte är bra (Hallandsposten 2005-10-21).

Vi behandlar våld som ett kultur- och samhällsfenomen i ett lokalt perspektiv, där centrala Halmstad och dess brukare är i blickfånget. Att kulturanalytiskt studera våld som fenomen innebär att vi intresserar oss för de koder, föreställningar och värderingar om våld som kultiveras och kommuniceras i sociala sammanhang. Dessa koder och föreställningar kan vara både medvetna och omedvetna samt vara direkt, indirekt eller diskursivt erfarna och upplevda (Ehn & Löfgren 2001:9). Det fältarbete som ligger till grund för uppsatsen har skett i

---

¹ Jmf Galtung's definition av "direkt våld". Fredsfilosofen Johan Galtung påpekar också att det finns andra former av våld, såsom strukturellt och kulturellt våld. Direkt våld bör därför inte ses som ett isolerat fenomen utan istället som toppen på isberget med strukturellt och kulturellt våld som dess förutsättning och ofta misskända bas (1969;1990)

samarbete med Länsmuseet i Halmstad och kommer att stå till förfogande för museets kommande utställning ”*Ett slag på käften – det oprovocerade våldets skepnader och verkningar*”.

Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka föreställningar om gatuvåld och hur dessa föreställningar påverkar agerande i det offentliga rummet. För att kunna besvara detta syfte har vi tre frågeställningar som vi söker svar på. Den första av dessa är; *Vilka föreställningar finns det kring våld på Halmstads offentliga platser och hur tar sig dessa uttryck?* Med denna fråga vill vi studera hur informanterna tänker och talar om våld.

En andra fråga vi vill behandla är på vilket sätt informanterna tänker och talar om hur man ska agera för att motverka och stävja våldet. Vi ställer oss därför frågan; *På vilket sätt anser man att våld på Halmstads offentliga platser bör förebyggas eller förhindras?* Med denna fråga kommer vi att behandla hur man på en samhällelig nivå anser att våld bör bekämpas.

Vi är även intresserade av ytterliggare en nivå, den interpersonella och interaktionistiska, alltså det som händer ute på gatan; *Hur påverkar våld och föreställningar om våld direkt agerande på Halmstads offentliga platser?*

Teoretiska utgångspunkter

För att problematisera och analysera uppfattningar om våld och hur det påverkar människors *tankar om* och *agerande på* platsen har vi tagit ett teoretiskt avstamp i Elisabeth Högdahls avhandling *Göra gata* (2003) och hennes diskursbegrepp som inspirerats av filosofen Michel Foucault. Diskurs betyder här en tankeordning om hur saker och ting *är* och som också får betydelse för *hur* man tänker om och handlar på platsen. Denna tankeordning produceras genom ständigt pågående socialisering av ”vetande” och ”sanningar” och guidar människor i deras handlande (Högdahl 2003:47). Diskurser bärs upp av två typer av berättelser, sociala och personliga. En social berättelse, menar vi, handlar om *hur det är* medan en personlig berättelse handlar om *hur det är för mig*. Centralt för oss är att personliga berättelser bygger främst på egna erfarenheter medan sociala berättelser har sin grund i mediareporteringar och daglig tal om händelser och fenomen. De båda typerna av berättelser är dock inga vattentäta skott utan kan glida ihop och påverka varandra. I relation till vår studie kommer vi att använda denna teori som ett verktyg för att se *om* och *hur* individers tankegångar om våld i centrala Halmstad influerar deras tänkande och handlande i det offentliga rummet. Handlandet på platser betyder dock inte att tankeordningar alltid reproduceras, utan det finns

enligt Högdahl så kallade *kryphål* som också möjliggör ett utmanande och omförhandlande av den rådande diskursen (ibid:49).

Högdahl gör vidare en åtskillnad mellan *plats* och *rum*, där platsbegreppet innebär den materiella utformningen av ”verkligheten” medan rumsbegreppet är något mer rörligt och abstrakt som skapas när människor använder platsen. Agerandet på *platsen* gör alltså *rummet*. Genom att använda denna analytiska indelning blir stadslandskapet både konkret och abstrakt, vilket vi anser skapar ett intresseväckande spänningsfält mellan den materiella platsen och dess brukare (ibid:33ff). Denna uppdelning har väckt intressanta frågor kring vilka betydelser platsers utformning (fysiskt, tidsligt och brukarmässigt) i centrala Halmstad har för de föreställningar om våld som finns och vilken innebörd de får för hur individer handlar på de platser där våldet sägs förekomma.

Som teoretisk utgångspunkt vill vi även anknyta till Foucaults teoretisering kring *makt* och *vetande*. För honom är dessa fenomen produkter av varandra som kultivera(t)s i sociala sammanhang. På detta vis relativiserar Foucault vad som är vetande, eftersom olika kulturer haft eller har olika diskurser om vilken vetenskap som är den rätta. Människors sökande efter kunskap har dock sedan renässansen minskat heterogeniteten av vetenskaper vilket medfört att ett binärt synsätt blivit dominerande, där sant - falskt, rätt - fel, förnuft - ickeförnuft etc. är mätbart och absolut (Beronius 1987:55f). Makt finns enligt Foucault inte i gripbar form utan är något som hela tiden utövas och som kräver ett visst motstånd. Detta motstånd är inte enbart något som direkt opponerar sig makten, utan även det som ännu är utanför maktens kontroll (ibid:64). Det okontrollerade menar Foucault är något som hela tiden försöks täckas in genom övervakningsmekanismer, vilka också skapar ett maktutövande som effektivare kan driva sig allt längre in i människors beteenden. Dessa mekanismer består i huvudsak av att infoga och distribuera människor i transparenta rum, upprätta hierarkier, förfoga över maktcentra samt inringa maktverktyg (Foucault 2006:205f). Denna teoretiska bakgrund har gett oss möjlighet att analysera hur våra informanter anser att man med olika metoder kan bekämpa våld och kriminallitet i Halmstad.

Vår användning av begreppet *föreställningar* ska också förstås utifrån Foucaults syn på vetande. Vetandet om ”verkligheten” är för varje individ ofrånkomligen knuten till diskurser (etablerade tankeordningar) och därför också ofrånkomligen en föreställning av densamma. Vi menar med begreppet således inte att förminska informanternas verklighet utan istället understryka dess bundenhet till diskurser.

Metod- och materialdiskussion

Att fältarbete innebär att genomföra; ”undersökningar, vars främsta kännetecken är att de utförs i de sociala och fysiska miljöer där den verksamhet eller de aktiviteter som en forskare intresserar sig för äger rum” (Kaijser 1999:24). Man kommer alltså nära sitt studieobjekt vilket innebär att det inom fältarbeten vanligtvis används en kvalitativ metod.² Vårt främsta syfte med att gå ut i fält var att producera kunskap som tar fasta på hur människor upplever sin verklighet, men även om det var människors vardagsliv som stod i centrum för vårt fältarbete försöker vi ändå säga något om ett mer övergripande samhällsligt plan.

Fältarbetet är en process inom vilken vi som forskare är i hög grad delaktiga i materialskapandet. Att vi som forskare är subjekt inom den situation vi sedan ämnar studera och analysera betyder dock inte att vi skapar material som inte säger något om ”verkligheten”; ”utsagan att forskaren ’skapar’ sitt material innebär att forskaren gör en så korrekt beskrivning som möjligt av verkligheten i samspel med kunskapsmål, teori och de särskilda omständigheter som präglar ett specifikt fält och fältarbete” (Öhlander 1999:20).

Som en inkörsport till vårt fältarbete i Halmstad valde vi att fokusera på nattvandrare verksamma i centrala Halmstad. Tanken bakom att utgå från nattvandrare var att de på ett aktivt sätt deltar i Halmstads gatuliv och att de på så sätt har erfårit och reflekterat mer över desamma än gemene man. Vi upptäckte dock efterhand att även personer som inte nattvandrat kunde vara lika initierade informanter. I förberedelserna inför fältarbetet i Halmstad tog vi kontakt med anställda inom *Trygga Halmstad*³, som i sin tur vidarebefordrade oss till personer inom nattvandrарverksamheten, vilka vi bokade intervjuer med. Vi planerade också våra observationer ihop med nattvandrargruppen på förhand. Sammanlagt genomförde vi sju intervjuer och tre observationer under de sex dagar vi var på plats i Halmstad.

Kvalitativa intervjuer, vilket vi använt oss av, är ett verktyg till att locka fram personers upplevelser, föreställningar och synpunkter (Fägerborg 1999:57). Samtalet, vilket intervjumaterialet utgörs av, fungerar ofta som förhandling och skapare av sanningar angående de ämnen som diskuteras (Högdahl 2003:107; Ehn 1992:211). Samtalet blir också ett sätt för informanten att skriva sin egen historia där personliga nyckelhändelser kreativt kollageras till en kronologisk berättelse (Frykman 1990:8; Svensson 1997:46). Då vår uppsats inriktas på personers upplevelser och föreställningar blir denna typ av intervjumaterial en bra empiri då den öppnar upp det inre universum som strukturerar varje individs

---

² Kvalitativ metod innebär att man med sin undersökning ämnar ge djupa kunskaper om specifika frågor vilket står i kontrast med den kvantitativa metoden där man mera fokuserar på bredd (Öhlander 1999:21)

³ <http://www.trygga.halmstad.se/>

verklighetsuppfattning (Fägerborg 1999:61). Intervjun blir också ett sätt att fånga bredare samhälleliga berättelser där diskurser, samhällsförändringar, kulturella samt strukturella företeelser tränger fram ur individens berättelse (ibid:62).

De registreringsformer vi använt oss av är inspelning på digital diktafon samt stödanteckningar (om platsen, oförutsedda händelser o.s.v.) som tagits under intervjun, vilket betytt att vi förmått fokusera på samtalet. Vi har använt en intervjumetod med ostrukturerad tyngdpunkt, där vårt ”frågeformulär” utgjordes av tematiska stolpar för att mer guida än att tydligt styra samtalet. Vi har härigenom försökt ge informanten utrymme att ”bredda ut” sina svar och föra diskussion.

I och med den ”verklighet” som framhävs i intervjuerna, och inom det sociala spel som intervjusituationen innebär, skapas en rad metodologiska fallgropar. Exempelvis kan informanter ofta ha förutfattade meningar runt forskarens ståndpunkt när känsliga frågor behandlas. Informanten kan här komma att se forskaren antingen som språkrör eller meningsmotståndare eller ”spion” (Pripp 1999:46,49). Man bör också vara uppmärksam på att informanten kan svara utifrån en omgivande diskurs rörande deras roll, den s.k. tredje närvarande (ibid:43f). Dessa förhållanden är något vi erfarit vid de intervjuer som gjordes med personer som talade utifrån sin yrkesroll. Vi upplevde då (särskilt i ett fall) att allmänheten blev en tredje närvarande som avlyssnade vårt samtal och vi blev språkröret som skulle upplysas och övertygas om organisationens och personens förtjänstfulla arbete. Här vill vi tillägga att anledningen för detta förmodligen ligger i tillkortakommanden vid presentationen av oss själva och vårt intresseområde, samt att intervjun med detta förhållande i betänkande fortfarande är mycket användbar.

Med användandet av observationer har vi bl.a. försökt komma åt vad som faktiskt händer när man befinner sig på platser där våldet sägs äga rum och vad man faktiskt gör på dessa platser. På så vis har vi försökt få tag på kunskaper som är så självklara att man inte tänker på att berätta om dem under intervjuerna. Denna verbalt-ickekommunicerade kunskap kan också kallas *tyst kunskap* (Frykman 1990:1; Högdahl 2003:38). Genom observation kan man alltså se och studera saker som görs, men kanske inte tänks.⁴ Dessutom har observationer varit ett sätt för oss att se om personer verkligen gör som de säger.

Våra observationers tillvägagångssätt var att vi under en helgkväll följde med varsin grupp nattvandrare där vi kunde observera och studera hur de gjorde, vad andra gjorde, vad

---

⁴ Vi bör också beakta att denna tysta kunskap inte helt problemfritt låter sig översättas till språkliga uttryck. Värden och betydelse i den tysta kunskapen kan alltså gå förlorade då vi formulerar den med ord (Jfr Frykman 1990:13)

som hände etc., vilket kompletterar intervjumaterialet där personer berättar hur de gör. Eftersom vi följde med dessa kom våra steg alltså att styras av vart de gick. Detta anser vi vara intressant och till fördel för undersökningen då nattvandrarerna sökte sig till platser som anses problematiska, farliga och våldsamma. Talet om platserna blev också mer levande under observationen då det fördes samman med den materiella staden. Under observationen fick vi också chansen att studera och själva uppleva rollbytet som sker från privatperson till nattvandrare i och med påtagandet av den gula nattvandrarsjackan. Vi fick härigenom också förstahandsupplevelse av det sociala spel som nattvandrarerna ingår i ute på gatan.

Vi är medvetna om att det inte går att helt sätta sig in i informantens värld (Nilsson 2002:17) och att vi är minst lika delaktiga som denne i att skapa den verklighet intervjuerna och observationerna förmedlar. Det material som skapats under fältarbetet och de resultat som har gjorts i användandet av detsamma är således ofrånkomligen subjektivt. I denna uppsats försöker vi därför till möjligaste grad redogöra för de teoretiska perspektiv och grundläggande antaganden som styrt oss från fältet till färdig uppsats samt att ha hållit en god struktur i sammanställningen av materialet, där beskrivningar är djupa ("verklighetstroga") utan att vara introverta gentemot omvärlden eller utelämnande av informanten.

Presentation av informanter

Här följer en kort presentation av våra sju informanter. Vi har valt att fingera informanternas namn dels för att understryka att det är vår tolkning av deras berättelser som framkommer i texten samt för att uppfylla den konfidentialitet vi utlovat.

- **Bo** är i 50-årsåldern och jobbar inom Svenska kyrkan med bl.a. barn- och ungdomsgrupper. Han har också varit nattvandrare i ca fyra år. Bo bor för närvarande och är uppväxt i Halmstad.

- **Eva** är i 50-årsåldern och jobbar för närvarande inom Svenska kyrkan bl.a. med tonåringar. Hon har också varit nattvandrare sedan 1993. Eva är uppväxt i Halmstad och efter boende på andra orter nu åter bosatt i Halmstadsområdet.

- **Lars** är i 35-årsåldern och jobbar för närvarande inom vården. Han är också en engagerad scoutledare samt har nattvandrat i ca 6 år. Lars har bott i Halmstad största delen av sitt liv.

- **Claes** är i 50-årsåldern och jobbar för närvarande som tjänsteman på Halmstad kommuns socialförvaltning. Han har även god erfarenhet av nattvandring. Claes är uppväxt i Halmstad.

- **Göran** är i 55-årsåldern och jobbar på polisen i Halmstad i yttre tjänst. Han har jobbat länge inom polisen och har stor erfarenhet av Halmstads gator. Göran är uppväxt i Halmstad.

- **Sven** är i 55-årsåldern och driver ett hotell i ihop med sin fru. Han har tidigare bl.a. arbetat som lärare i Halmstad. Sven har bott lejonparten av sitt liv runt om i Halmstad.

- **Mats** är i 45-årsåldern och jobbar som arbetsledare för ett antal fritidsgårdar i Halmstad och han har lång erfarenhet av att jobba med ungdomar. Mats är uppväxt i Skåne och har jobbat i Halmstad sedan 1990.

Disposition

Vår analys kommer att bestå av tre delar. Dessa delar knyter i tur och ordning an till våra frågeställningar. Inledningsvis behandlar vi de föreställningar om våld och rädsla som vi hittar i informanternas berättelser samt lyfter fram och kontrasterar dessa mot varandra. Vi för också en diskussion om att våra informanternas uppfattning av våld och rädsla stammar från olika sinsemellan motsägande källor.

I den andra delen av analysen kommer vi att framföra och diskutera kring våra informanternas tankar och berättelser om hur de anser att man bäst kan åtgärda och motverka våld samt rädsla i samhället. Här cirkulerar våra informanternas berättelser främst kring åtgärder mot våld, såsom organisering, övervakning och stadsplanering.

I vår tredje och sista del av analysen knyter vi an till den vardagsnära upplevelsen av rädsla för våld, alltså till hur våra informanter agerar på staden i relation till deras uppfattningar om våld. Här berättas det om roller, upplevelser av otrygga situationer, samt nattlivet som en arena för maktspel och förhandlingar för hur man förväntas uppträda.

Berättelser om våld och rädsla

I denna första del av uppsatsens analys fokuserar vi på vad vi uppfattar som glidningar i informanternas berättelser om rädsla och våld mellan sociala berättelser och självupplevda personliga berättelser. Vi vill här lyfta fram och visa hur berättelserna, vilka båda orienterar våra informanternas personliga verklighetsuppfattning, ger en motsägande bild av samhällets våldsamhet och farlighet. Utpekandet av glidningar mellan de båda typerna av berättelser kan förstås som en diskursanalys där vi ur intervjuerna lyfter fram vedertagna sätt att tolka och tala om världen (Högdahl 2003:47) och kontrasterar dem mot personliga berättelser. Vi visar alltså att *hur det är* inte alltid överensstämmer med *hur det är för mig* (Ibid:223). Genom att belysa detta förhållande önskar vi problematisera hur vissa av de "sanningar" som kommuniceras genom media och i dagligt tal (vilka bildar grunden för den sociala berättelsen) påverkar invånarnas trygghet och uppfattningen omgivningens våldsamhet. Denna del tjänar också som introduktion och i viss mån grund för de kommande delarna av analysen. Vi inleder här med redogörelser för hur de kontrasterande berättelserna gestaltas och avslutas med utdrag av hur informanterna förklarar dess existens.

Var är det farligt: det folktäta ljusa eller det undanskymda mörka

"När är det farligt" och "när känner man sig otrygg" var båda frågor vi försökte täcka in under intervjuerna. Två kontrasterande uppfattningar trädde då fram vilka relaterar till vad vi uppfattar som två skilda sätt att tolka omgivningen. Den första uppfattningen gör gällande att folktäta platser (trots god belysning) och som folkas av alkoholpåverkade är de mest *våldsamma* platserna. Denna uppfattning tycks ofta stamma från egna upplevelser av våld eller kontakt med personer med upplevelser av våld.

S: Men genom mina barn, i synnerhet pojken, som sagt att man ska va jävligt försiktig när man rör sig i stan för du kan mycket lätt hamna i... vara på fel plats vid fel tidpunkt och då kan det hända.

D: Vilka platser tänker du då?

S: Ja det är ju centralt. Där e ju väldigt mycket folk som rör sig... det mesta sker ju i centrala stan (Sven s.4).

Jaa, det finns ju jättenoga statistik (...) "happ, här är Sveriges farligaste gata" och det är ju naturligtvis gågatan, "tacka fan för det" säger jag, allt folket är där ju. Om du går ett par tre kvarter åt vilket väderstreck du vill så är det nog en ganska säker gata trots att den bara är kanske hundra meter därifrån (Sven s.12).

Den kontrasterande uppfattningen gör gällande att obevakade ensliga platserna med mörker, trånga passager och gömställen är *farliga* "no go areas".

R: Vilka platser ska man undvika för att känna sig tryggare?

L: Ja, det är ju mörka ensliga platser. Gunillaparken, Bastionen och sen är det ju tvärgator, alltså där det är mindre folk, kanske inte lika bra upplyst. Man ska va försiktig helt enkelt. (...) om man nu har skumma planer då drar man sig ju lite in i skuggan såhär. Så belysning och närvaro är bra (Lars s.9).

Likt i citatet ovan hittar vi i informanternas berättelser inga egna upplevelser utan dessa uppfattningar tycks vila tungt i dikotomier mellan ljust och mörkt, befolkat och ensligt. Mörkret blir bostad för det osedda onda, här gömmer sig vettvillingen och i dennes våld är du utom chans till försvar eller räckhåll för hjälp. Diskursen kan inte vara okänd för någon. Den har bearbetats in i våra kroppar från barndomens monster under sängen till rysarfilmens dramaturgi. Vad som uppdragas är två olika sätt att tänka om otrygghet. Det första relaterar till personliga berättelser om ett *våldsamt* rum och den andra till sociala berättelser om ett rum som inte är direkt våldsamt men som besitter en dunkel *farlighet*. Ett citat från Sven fångar sammanstötningen mellan de olika dimensionerna av vetande om det otrygga och får avsluta denna diskussion.

Ja egentligen så skulle man ju uppleva det som tryggast där det är som mest folk, därför då har du ju nån slags barriär. Men likt förbaskat är det där det händer. Jag menar den gågatan är ju aldrig avfolkad, den är nästan aldrig tom (...) och ändå är det där det händer (Sven s.20).

Det allt råkare och mer frekventa våldet

”Det var bättre förr.” Har du hört den förut? Enligt BRÅ (Brottsförebyggande rådet) var det inte bättre förr. Eller mer precist sedan 1990-talets början har det inte skett någon generell ökning av interpersonellt våld och inte heller har det allra grövsta våldet ökat (Ekström 2008:41). Gatuvåld, vilket våra intervjuer ofta rör sig kring, har snarare minskat än ökat det senaste decenniet (Ibid:39). I BRÅ:s statistik framträder tydligt en annan bild av våldet i dagens samhälle än den som ofta kommuniceras genom exempelvis media. Hur ger sig då dessa båda motsägande ”sanningar” tillkänna i den verklighetsuppfattning som våra informanter förmedlar? Vi finner att de båda uppfattningarna hos de flesta informanterna samexisterar och också här (i betydande utsträckning) kan kopplas till sociala respektive personliga berättelser. Den sociala berättelsen lyfter fram bilden av ett samhälle där våldet eskalerar både i frekvens och råhet.

Man cyklade ju alltid, jag och mina kompisar. Asså, det var ju aldrig en tanke på att det skulle hända nånting. Det var ju aldrig tal om att man skulle vara rädd. Så att det är ju oerhört tuffare nu alltså. (...) Det ju ett mer öppet och råkare våld idag. Slogs man då så var det mer att du slogs. Nu är det ju knivar och man skjuter varandra och allt vad det är (Bo s.8f).

D: Anser du att våldet har förändrats?

G: Ja det har det ju på sätt å vis. Asså idag, att nån äldre säger till nån yngre, det är ju nästan ingen som vågar. P.g.a. av att dom som har sagt till, lagt sig i eller sagt ifrån ofta möts av hot

om våld eller blir jagade. Vi hade några killar som gick och krossa glas. Tre vuxna par sa till dom "lägg av onödigt, krossa glas liksom". Och då blev dom jagade. En av dom blev jagad med kniv över bron, för han hade sagt till. (...) Alltså den här typen av farliga människor som man möter idag och inte fanns förr gör nog att många inte vågar ha civilkurage. Dom riskerar för mycket om dom lägger sig i (Göran s.6).

Denna bild är dominerande i våra intervjuer men inte sällan varvas den med berättelser om ett annat samhälle. Här grundar sig berättelserna oftast i någon form av kunskap som man insamlat i samband med sin profession:

Våldet ser ut som så att det är en örfil eller slag och eventuellt en spark. Förhållandevis inga svåra skador, om man säger så. Vid tre tillfällen har då vart, alltså ett grövre våld där man använder flaska. Och vid ett tillfälle har man använt kniv. Det jag tittar på är dom två senaste månaderna. Så att det är rätt så ringa våld egentligen då (Göran s.4).

Men det som är vanligt är att man är rädd och känner sig otrygg, och många gånger alltså inte behöver va det. Det händer inte så mycket som man tror. Och dom som är mest rädda de är ju äldre, dom som borde va mest rädda det är ju vuxna killar (Claes s.27).

De båda diskurserna bildar varandras motpoler. I den sociala berättelsen har vi ett vilda västern samhälle, knivar och vinande kulor. Här finns också uppluckring av ett svunnet samhälles normer, där respekt mot äldre och civilkurage stod i vägen för dagens oförutsägbarhet. Den personliga berättelsen menar tvärtemot att våldet inte är en markant del i samhället och att många bär på onödiga vanföreställningar om våld och hotbilder. Den sociala karaktären i berättelserna om det allt rårare våldet förtydligades inte sällan när intervjun fördes in på om de haft egna upplevelser av detta våld. Det visade sig då vara något man läst om i tidningen (Sven s.4,8), hört rykten om (Lars s.7f) eller något som händer någon annanstans (Eva s.16). Det blev något som "väl är allmänt känt att våldet har blivit grövre, mer utstuderat och mer i syfte att verkligen skada" (Sven s.4).

Vi menar här inte att framställa informanterna som oreflekterande då de växlar mellan de båda diskurserna. Vi plockar blott fram de motsägande diskurserna vilka informanterna inte sällan är medvetna om påverkade deras verklighetsuppfattning och vilka de är tvungna att förhandla mellan i vardagens agerande.⁵ Sven skildrar detta förhållande och får avsluta även denna diskussion.

Men två som kommer bakifrån och sparkar undan benen på dig, det är ju liksom löjligt att tro att man skulle ha nån chans. Det är en lite äcklig känsla. (...) Samtidigt så inser jag ju att det är en överdriven rädsla, alltså rent statistiskt vad är sannolikheten? Om jag tar en promenad rakt igenom stan fem gånger en lördagskväll och så gör jag det ett antal lördagar. Det är ju otroligt liten risk. Men bara tanken räcker nog för mig. Jag tar nog hellre en taxi eller gör nåt annat (Sven s.11).

---

⁵ Ett förhållande vilket antropologen Sverker Finnströms beskriver som "an ongoing dialectic of orientation, disorientation and reorientation, inherited in the human condition" (2008:137).

Varför det (upplevt) eskalerande våldet?

Genom att här lyfta fram informanternas förklaringar till varför våldssituationen såg ut så som de upplevde den, vill vi ytterligare visa hur de orienterade mellan och hanterade sina uppfattningar. När det kom till att förklara varför våldssituationen ser ut som den gör finns inte längre något entydigt svar som löper genom intervjuerna. Först och främst varierade informanternas förklaringsvariabler beroende på om de förklarade varför våldet eskalerar, eller varför det finns en felaktig bild av att våldet eskalerar. Vi lyfter här fram några av de förklaringsorsaker som stod ut i intervjuerna.

Det allt rårare våldet som upplevdes befolka samhället klandrade flera informanter bl.a. på TV- och videovåld. Eva beskriver denna uppfattning:

Jag tror du har haft bråk i alla tider. Men våldet är, alltså det finns ingen känsla för hur mycket man slår. (...) Din bild av hur mycket du tror en människa tål har förändrats för du har sett så mycket skit på tv och video och allt annat. Så du tror att man kan resa sig upp. Och det kan man inte (Eva s.15).

Vi behöver bara se tillbaks ca 20 år då *Rådet mot formella våldskildringar* (nuvarande Mediarådet) uppstartades under dåvarande Utbildningsdepartementet för att erinra att denna uppfattning har varit på tapeten under en lång tid (www.medieradet.se). Den bör således vara en väl inarbetad diskurs som vi inte är förvånade över används för att orientera sin bild av eskalerande våld. En annan diskurs som växer sig allt starkare, i de flesta västeuropeiska länder, och som kan hittas som förklaringsvariabel hos ett par av våra informanter, är att våldet springer ur kulturkrockar som uppstår i och med invandring från nationer som inte förknippas med västvärlden. Uppfattningen har framförts av inflytelserika akademiker⁶ samt av högerpopulistiska partier vilkas framgångar öppnat upp mainstreampolitik och mainstreammedia för detta tänkesätt (Gingrich/Banks 2006).

Det kommer alltså en delegation pojkar från en annan skola. En mycket mycket invandrartät skola, som ligger mitt i det här miljonprogrammet. Där är ju sjutton nationaliteter i varje klass. En delegation pojkar därifrån i årskurs nio som hade nånting som de skulle uträta här, och det blev en rätt läskig situation. (...) Frågade man de här förvirrade pojkarna vad är det egentligen som har hänt? Ja då hade de läst på nån slags historia om att nån hade sagt nånting till nåns tjej ”och det får man ju fan inte göra och nu ska vi skipa rättvisa här”, otäck stämning, svårkontrollerat. (...) Jag va ju tonåring då mitten på sextiotalet. Visst det förekom väll våld (...) Men den här invandrarproblematiken då med läger och gäng och uppgörelser och sånt det existerade inte (Sven s.3f).

Antagligen kulturella skillnader och sånt där. Dom tycker det är häftigt. Folk visar respekt. Folk är lite rädda för dom. För dom är det viktigt att va nån. Dom tycker det är okej att folk visar respekt för dom, genom att folk vet att dom kan fajtas. Och för dom är de alltså ingenting att skämmas för. Då är man upp ett snäpp på rangskalan (Göran s.9).

---

⁶ se ex Samuel Huntingtons artikel ”The Clash of Civilizations?” (1993).

Citaten visar hur invandrarnas, upplevt, avvikande normskala krockar med den ”svenska” normskalan och hur informanterna låter detta antagande stå som förklaringsvariabel i diskursen om det eskalerande våldet. Intressant, samt viktigt att påpeka, är att denna bild inte stod ensam hos de båda informanterna utan båda påpekade att folk var onödigt rädda för invandrare och såg detta som minst lika problematiskt (Sven s.7, Göran s.10).

När anledningar till varför det finns en felaktig bild av att våldet eskalerar kom på tal lyfte flera informanter fram media som anledning. Mats och Göran får exemplifiera:

Massmedia har ju skapat en bild av att det har blivit värre i Halmstad. Skriver man t.ex i tidningen att Storgatan är Sveriges farligaste gata, ja då tror ju folk på detta utan att man verkligen gått igenom forskningen. (...) Och så helt plötsligt så sitter man då vid sitt köksbord med gäster från andra städer och, ”det är den farligaste staden i Sverige”. Då sprids det här hela tiden (Mats s.15).

G: Gammal rädsla så att säga. Man hör ju andra. Jag tror det är så man bildar sig uppfattning. Man pratar med varandra så berättar dom om vad som har hänt, och så tror folk att de är jättefarligt att vara på stan.

D: Tror du media också har en stor bild i...

G: Ja, ja visst man blåser upp våldsbrott, och så tror man ”oj oj oj har det nu hänt”. Varje helg så läser man ju att det har varit flera misshandlar på stan, och det är klart då tänker man ”ja ja det är jättefarligt att va på stan” (Göran s.4).

Media beskrivs här, som vi tidigare nämnt, av personer med egna erfarenheter av Halmstads nattliv, och den självupplevda bilden krockar med medias rapportering. Media tar i intervjuerna gestalten av en nutida Krösamaja. Hon som i Astrid Lindgrens böcker om Emil, rämnades mellan gårdarna, basunerande ut olyckor i sin mest sockrade och kontextbefriade form, i en ton som om himlen skulle falla. Avslutningsvis upplever vi oss från intervjuerna få en generell bild av att ju mer erfarenhet informanten har av ämnet som en fråga berör ju mer kritiskt förhåller man sig till den sociala berättelse som omgärdar ämnet. Här tar den personliga berättelsen istället övertaget och blir basen till en samhällskritisk ansats. Mats som är socialarbetare i den problemstämplade stadsdelen Andersberg uttrycker detta:

Så fort det händer nånting på Andersberg eller på Norra Fäladen i Lund eller Rosengård i Malmö eller Bergsjön ja då förknippar man att det är invandrartäta områden. Då lägger man skulden på invandrarna helt och hållet. Och visst, det är kanske många invandraregrupper som gör det. Men många kommer hit, dom har inte nått jobb, föräldrarna sitter hemma, pappan tappar sin status som familjens huvudman för att barnen lär sig svenska först. (...) visst händer det saker bland invandrargrupperna, det gör det ju. Men det gör det ju även bland ”svenska” barn. Det händer även ute på dom andra bostadsområdena att det är svenska barn som super till och bråkar och jävlas. Men det skrivs inte upp lika mycket. Det blir en invandrarfientlighet via massmedia som absolut inte gagnar nån (Mats s.11).

Berättelser om åtgärder mot våld och rädsla

I denna andra del av analysen fokuserar vi på berättelser om hur man kan sätta in åtgärder för att stävja rädsla och våld i samhället. Vi vill här framföra våra informanternas röster genom att visa på hur de återkommande talar om vikten av att integrera ungdomar i olika föreningar, arrangemang och institutioner för att de inte ska hamna i negativa miljöer. Vidare kommer vi också att presentera våra informanternas tankar om hur vuxenvärlden och den polisiära närvaron fungerar som ett lugnande och tryggande inslag. Till sist i denna del presenterar vi hur våra informanter berättar om vikten av övervakning och kontroll i form av stadsplanering som ytterligare ett steg i att motverka våldet.

Att organisera de potentiella våldsverkarna

I våra frågor sökte vi svar på vad som är viktigt att göra för att komma åt våldet, och ett av de återkommande svaren vi fick av våra informanter var att det är viktigt att försöka integrera ungdomar i olika samhälleliga arrangemang, föreningar och institutioner:

Det är ungefär som att åka i en slombacke, man åker mellan portarna med den ena förvaltningen, mellan olika kommuner (...) man får sådan kunskap så att man hamnar aldrig riktigt i det här nätet, och när man då kommer fram till slutet, då är det i regel kört. Då krävs enorma insatser (...) vi måste samverka, de ska inte kunna åka slalom mellan oss. Och den bilden de gav mig var att vi stod nere i backen för att få stopp dom här (...) vi måste starta våra insatser mycket tidigare (...) vi måste stå vid starten. Det innebär att man inte får sätta igång den här utförsåknings (Claes s.4f).

Samhällets institutioner skall alltså fungera som en uppfångare av ungdomar som är på väg utför i en [kriminell] problematik och att de åker utför är pga. att de skaffat kunskap och använder taktiker för att undvika institutionerna som man vill organisera dem i. Problemen för ungdomarna och kostnaderna för institutionerna stegrar ju längre ner de kommer i kriminaliteten (backen) och därmed är det av vikt att fånga upp dem så tidigt som möjligt. Det handlar om att på ett kostnadseffektivt sätt ta hand och sätta stopp för potentiella stök- och bråkmakare.⁷ Här beskrivs också en kamp mellan två motpoler; ungdomar i problematik [stökarna] som försöker hålla sig utanför institutionerna (nätet), vilka vill fånga upp dem och förhindra kriminalitet. Mot kriminalitet och problematik ställs alltså det organiserade, en kamp mellan det ansedda goda mot det onda, rätt mot fel.⁸

---

⁷ Jmf med Foucaults diskussion om panoptismens utvidgande egenskaper; sökandet efter ett mer ekonomiskt och effektivt utförande av makten, med syfte att stärka de sociala krafterna, öka produktionen i samhället, stärka ekonomin, sprida undervisningen samt höja moralen (2006:208).

⁸ Jmf med hur man under 1600-talet satte ordningen som åtgärd mot pestproblematiken. Ordningen får till likhet i åliggande att utreda alla former av hotande stök och kaos. Vidare menar Foucault att disciplineringsinstitutioner fungerar som markering för vilka som är farliga och onda (2006:198ff).

Och sen är det ju de som aldrig vill va med i föreningslivet, som håller sig utanför, och som kanske inte kommer till någon fritidsgård, inte har någon plattform utanför skolans värld och det är ju de som jag känner oro för (...) Klarar de sig om (...) de inte har kunskap att ta hand om sig själv så att säga. Vem är det som tar hand om dem? Ja, då är det kanske den kriminella världen som suger åt sig dom, för att där får dom bekräftelse i den gruppen, fast på ett negativt sätt (Mats s.5).

Men det skulle ju finnas ett eller två sådana ställen i varje stad, typ ungdomens hus, där de har någonstans och ta vägen, så att du kan ha dem där på kvällarna (Bo s.11).

Organiserandet av ungdomarna beskrivs också som en nödvändighet och ett slags förebyggande mot den potentiellt farliga, oorganiserade och plattformlösa världen utanför, som hela tiden hotar att suga in ungdomarna i problematik. Det organiserade blir alltså ett sätt att inplacera ungdomarna i ett specifikt utrymme där ”du kan ha dem”, där de kan bevakas och skyddas. Organiserandet blir också en plats för inskolning för hur man bör vara och för hur man tar hand om sig själv, alltmedan skuggorna utanför institutionernas översyn hela tiden hotar att rasera dem.

Här kan vi alltså se en hierarkisk uppdelning, där stökare står längst ner. De befinner sig i olika grad i en problematik, och söker hela tiden undvika det av samhället organiserade, vilket anses kunna stoppa kriminaliteten. I mitten av hierarkin återfinns ungdomar som inte vill vara med i det samhälleligt organiserade. De bedöms som en riskgrupp för att falla in i stökarnas värld, där de kan få negativ bekräftelse och inlärande av negativa normer och praktiker (ex. våld). Högst upp i hierarkin står det institutionella. Där kan ungdomar övervakas och inskolas de rätta normerna i samhället. En ungdom befinnande sig inom dessa ramar får en positiv bekräftelse samt har en plattform att stå på och ses därmed vara utan risk att falla in i stökarnas oorganiserade tillvaro.⁹

Hur skall man kunna utveckla det här? Det gäller att hitta attraktiva aktiviteter som ungdomarna tycker om. Det gäller att engagera ungdomarna (Bo s.11).

Organiseringen av ungdomen måste också vara attraktiv och engagerande för de som avses behöva övervakning och omhändertagande. Att kunna ha dem på en plats som ungdomarna själva ställer sig positiva till anses skapa en vinnande situation för båda parter: för samhället en möjlighet att genom organisering och övervakning kunna undvika stök och våldsamheter samt skola in ungdomarna i gällande normer för hur man ska vara och för ungdomarna en arena att kunna umgås och hitta på något kul.

---

⁹ Jmf med Foucaults diskussion om disciplinens måsten; nödvändigheten att behärska de krafter som kommer fram ur den kontramakt mot disciplinen, de som föds i revolter, oroligheter, spontant bildade organisationer och sammanrotningar. Disciplinen uppför vertikala och hierarkiska nät, där den individualiserar och placerar in människor i bestämda kategorier (Foucault 2006:223).

Närvaro av vuxna och ordningsmakt som åtgärd mot våld

Våra informanter betonade också vikten av att ha en vuxennärvaro på stadens gator för att förhindra kriminalitet och våld:

Det var att samla så många vuxna där ute [på Tylösand under skolavslutningen] för att finna trygghet för dom här flera tusentals ungdomarna som gick där och betedde sig illa; alkohol, förmodligen också narkotika, förstörelse, hot och slagsmål. Alla de här negativa sakerna (Claes s.8).

Och det har ju hänt ett antal gånger att man möts på vissa arenor där inte vuxenvärlden är, så blir det skit av det (Mats s.5).

Att innan var det gängsamlingar bland ungdomar som bor här ute, och man ska ju träffas nånstans, och då stängde både kiosken och kebaben redan nio, då var det ingen som kunde kontrollera. Den här sociala kontrollen i området försvann då dom stängde tidigt och vuxenvärlden försvann och ungdomar tog över (Mats s.12).

Vuxennärvaron och översynen beskrivs här ovan som trygghetsskapande och stävande av negativa handlingar (alkohol, narkotika, förstörelse, hot och våld). När den inte finns närvarande blir det, eller riskerar det att bli negativt av det. Deltagandet av vuxna fungerar alltså som en kontrollerande och övervakande faktor av stökarna på samma sätt som institutionerna. Här kan alltså en värderingsuppdelning skymtas där ungdomar ses som stökiga medan vuxenvärlden likställs rättfärdighet och icke-våldsamhet.

Liksom vuxennärvaron och översynen anses viktig på stadens gator beskrivs också en vuxen översyn från överskådande platser som något positivt, som något trygghetsskapande och en teknik för att förhindra och avstyra våldsamheter. Den kroppsliga placeringen av vuxna har alltså betydelse för vilken mån man kan förebygga våldet:

Det sitter kanske inte massa tanter i fönstren för det är kontor och banker och tandläkare och sånt på Storgatan, där är ju inte mycket lägenheter på den gatan. Det kan man ju tänka sig ge en viss trygghet, att det står någon människa där uppe och kan så att säga anmäla och ringa eller filma eller avstyra någonting (Sven s.21).

Att bedriva denna övervakning över ungdomarna på stadens gator får också ett paradoxalt resultat. Övervakandet och närvaron beskrivs av våra informanter som en teknik för att förebygga våldsamheter. När detta uppnås, och inga ungdomar längre driver omkring på gatorna, infinner sig istället en oro över att ungdomarna befinner sig i skuggorna, utanför det överskådliga och övervakade - inte öppet stökiga eller våldsamma, men kanske utövande eller inlärande av detta någon annanstans.

Vissa fredagskvällar när vi har gått så har det liksom framåt elva varit vi som är där och fyra polisbilar och ett antal till. Då är det lite onödigt, då kan man åka hem istället. Det är ju bra att det är så, men samtidigt är man lite, "var håller då ungdomarna hus?" Det är ju inte så bra heller (Bo s.4).

Närvaron av vuxna kan också ses som en maktteknik som kräver sin motpol. För att närvaron och övervakningen ska vara meningsfull krävs det att det finns en viss mån av stök eller våld, eller i alla fall närvaro av de man tänker sig utför det.

Behovet av att bemanna stadens gator med polis ses också som centralt i kampen för att stävja stök och våld:

Och det visar sig att det tar nästan väck våldsbrotten helt och hållet liksom, med mycket poliser i centrum vid dom här tillfällena (Göran s.2f).¹⁰

Eftersom jag har två killar själv så vet jag ju. Den äldre av dem går aldrig ner på ett discos toalett om han inte vet att det finns en vakt där nere, för då kan man åka på stryk (Eva s.6).

De tillfällena som talas om här ovan är när det är mycket människor i omlopp; fredagskvällar, valborgsfiranden, skolavslutningar, nyårsfirande etc. (ex. Eva s.3). Det är vid mångfaldiga sammankomster av kroppar som den disciplinära ordningsmakten erfordras.¹¹ Övervakningen genom ordningsmakten beskrivs som något trygghetsskapande för människor. På platser där den existerar är det lugnt, medan på platser där den inte finns anses vara mer osäkert och hotfullt. Det av samhället accepterade våldsmonopolet hos polisen ställs alltså här mot det oorganiserade och icke-accepterade våldet. Det organiserade positivt, det oorganiserade negativt. Intressant är det att denna upplevelse (av det organiserade som mera positivt) även återfinns i en av våra informanternas återgivning hur den organiserade brottsligheten inte bör upplevas som särskilt hotfull för allmänheten:

R: Är man rädd för att man ska råka ut för Bandidos så att säga?

S: Jag tror inte allmänheten tänker på det. De jobbar väl mycket med indrivning t.ex. Och har man hamnat på den listan så får man se upp (...) men att du som vanlig Svensson skulle drabbas av dem, det har jag svårt att tänka mig (Sven s.15).

Stadsplanering som åtgärd mot våld

Våra informanter betonade även återkommande vikten av att designa staden på ett visst sätt för att förhindra stök och våld:

De har ju börjat rensa rätt så bra här i Halmstad ändå. Man har gjort sådana här gångstråk och röjt rätt så bra i dom här stora planteringarna. Och hellre få ner buskar och sånt så man kan se över. Det gör mycket (Göran s.6).

Belysning gör mycket. Du är ju inte lika benägen att göra nått om det är en strålkastare ovanför

---

¹⁰ Jmf med polisens funktion som en sammansatt funktion (...) som intervenerar där andra inte kan. Polisen disciplinerar områden som fortfarande inte är ställda under ordningen i samhället (Foucault 2006:215f).

¹¹ Polisen ”är en organisation vars verksamhet bör kunna omfatta hela samhällskroppen, inte bara därför att den sträcker sig till dess yttersta gränser (...) det är myllret av händelser, gärningar, uppträdanden, åsikter – allt som sker, polisens föremål är det som händer i varje ögonblick” (Foucault 2006:214).

(...) man hänger inte lika gärna där det är upplyst (Lars s.8).

Här lyfts betydelsen av att man genom att minska ner på växtlighet och öka på belysning för att kunna få en större överskådlighet på platser. Insynen över en plats anses vara av stor betydelse för att bekämpa stöket och våldet, vilket anses kunna dämpas genom att den potentiella våldsverkaren tror sig kunna vara sedd.¹²

Det tyckte man ju nästan var obehagligt själv när man gick som fältare, att det var så dåligt belyst där. Där kan hända mycket, och det har hänt saker i parken där, men det är man ju på gång att arbeta bort. Men den kommunala gången är ju inte så snabb alltid, utan det tar tid, men nä det finns ju otrygga platser i stan, men dom blir färre och färre (Mats s.17f)

Våldsverkarna skildras också som tillhållande på mörka platser medan upplysthet och transparens av platser för människor som inte begår våld. Belysning och insyn blir alltså ett tillvägagångssätt för hur man från kommunens sida kan ”arbeta bort” människors rädsla för vissa platser. Det blir en maktteknik där man med specifikt syfte planerar och ändrar i stadens materiella utformning.¹³ Med hjälp av ökad belysning och insyn tänker man sig få bort kriminella och våldsamma element från stadsutrymmet samtidigt som individers rädsla för platsen minskar.

---

¹² Jmf med panoptismens avgörande verkan – ”att göra fången ständigt medveten om att man kan se honom” (Foucault 2003:202). Makten fungerar på så sätt automatiskt och fången blir sin egen övervakare, därmed uppnår makten fullkomlighet eftersom den inte behöver utövas för att ändå fungera (ibid).

¹³ Makten fråntages sin fysiska tyngd och ju mer den närmar sig det ickenärvarande, det okroppsliga, desto varaktigare och djupare blir dess verkningar (Foucault 2006:203f).

Spelet på gatan

I denna avslutande del av analysen vill vi anknyta till den vardagsnära upplevelsen av våld och rädsla för våld samt hur detta påverkar människor då de agerar ute på stan. Först och främst fokuserar vi här på nattvandrarernas roll och hur de agerar i stadslivet. Därefter behandlar vi hur man kan uppleva och känna att vissa situationer är hotfulla eller otrygga. Slutligen analyserar vi nattlivet som ett slags maktspel och förhandlingsplats för hur man bör agera.

Den gula jackan

Vi befinner oss i en källarlokal i centrala Halmstad tillsammans med ett antal nattvandrare. Det är fredag kväll i november och vi ska följa med nattvandrarna under kvällen och natten ute på stadens gator. Nattvandrarna är redan iklädda sina gula jackor och snart väcks en diskussion om vi också bör ta på oss gula nattvandrarsjackor, vi ska ju ändå följa med dem ut och nattvandra (Jmf Observation 2 s.1). Den gula jackan fyller flera viktiga funktioner för nattvandrarna.

Och likadant då om man går emellan och börjar prata, det är liksom inte bara någon med en svart, mörk jacka eller nått sånt där, utan det syns direkt vad vi är för några, det är inget snack liksom. Och sen är det ju naturligtvis som en polisuniform att det visar vad vi står för, vi är nyktra, vi är där för att hjälpa liksom (Lars s.15).

I samtliga intervjuer med aktiva nattvandrare dyker den gula jackan upp som en markör både för nattvandrarna själva och för de andra som befinner sig ute på stan. Jackan, märkt med ”Nattvandrare” på ryggen, fungerar för nattvandrarna på samma sätt som polisuniformen gör för poliserna. Den blir något som står ut ur mängden, den visar att dess bärare är ute på stan med ett visst syfte och i en viss roll. Att ikläda sig nattvandrarsjackan kan således ses som att träda in i en specifik roll vilket får betydelser för hur man bör och ska agera; ”man är ingen polis utan man är en helt vanlig människa som betar sig så som man förväntar sig att en vuxen skall göra” (Claes s.17).

Nattvandrare fyller en funktion i att visa vilka normer och värderingar som eftersträvas ute i samhället. Genom nattvandrarnas närvaro påminns nattlivets aktörer om vad som är ok att göra och vad som inte är ok, de påminns om hur man *förväntas bete sig* i samhället:

Den gula jackan har [en] sån effekt. (...) jag kan säga såhär: dom som har skit på gång, alltså som hittar på skit, om du säger att det står ett helt gäng vid McDonald's, alldeles knökat, ställer du ut tre nattvandrare där, så är det som Yes diskmedel vet du, det bara glider bort. Du står inte här, här finns vuxna ögon som lyssnar och som ser (Eva s.14).

I citatet ovan skildrar Eva hur nattvandrarerna genom sin närvaro påverkar *platsen* och *rummet*. Bara genom närvaron av nattvandrare med gula jackor verkar det som att de som ”hittar på skit” och därmed gör *fel* drar sig undan. Nattvandrarerna blir ett verktyg till att upprätthålla *rätt* beteende, de blir ett instrument för att skapa och bevara trygghet. Således kan man se nattvandring som ett sorts kontrollerande av stadsrummet där de med sitt agerande och sin närvaro blir till ett slags vandrande strålkastarljus vilka belyser nattens gator med normer och värderingar.¹⁴ Citatet ovan visar också på att de som ”hittar på skit” själva är medvetna om att deras agerande ses som felaktigt och att det ogillas i de ”vuxna ögon”, som nattvandrarerna utgör, då de glider bort ifrån nattvandrarernas närvaro och synfält.¹⁵

Det är fuktigt i luften, vi befinner oss vid Storgatans södra ände utanför McDonalds. Vi är sammanlagt nio personer iklädda den gula jackan och har bara under vår korta vandring hit ifrån källarlokalen dragit till oss en viss uppmärksamhet. Nattvandrarerna förklarar för oss att vi nu ska dela upp oss i mindre grupper. Syftet med detta kan tolkas som att man inte vill uppfattas som provocerande, man vill inte efterlikna ett gäng (Jmf Observation 1 s.2; Intervju Bo s.17). Vi delar alltså upp oss i mindre grupper och börjar vandra åt olika håll.

När något bryter mönstret, som till exempel ett gäng springande killar eller en högljudd person, påkallar det nattvandrarernas uppmärksamhet. Det kan betyda att något är i görningen, att någon är på väg att råka illa ut och behöver hjälp; *Vi hade hela tiden koll på rörelser som bröt mot mönstret på gatan. Ungdomar som gick vingligt eller där höga ljud uppstod. När sådant skedde riktades omedelbart blickarna mot den punkten och den stod sedan under nära observation tills dess att faran bedömdes vara över* (Observation 2 s.3). Samtidigt aktar sig nattvandrarerna för att springa efter personer för att inte själv väcka uppmärksamhet som kanske skulle dra ännu fler personer till platsen och in i situationen. Att bära nattvandrarjackan innebär därmed att man samtidigt är en indikator på om något händer. Om man som nattvandrare springer bryter man själv mönstret och signalerar att något förmodligen är i görningen. Att vara nattvandrare får följden att man hela tiden själv måste vara medveten om att man syns och blir iakttagen, man spelar en exponerad roll i offentligheten. Att agera som nattvandrare handlar därmed mycket om att tydligt visa för sin ”publik” vilka värderingar och normer man står för, vilket får effekter på nattvandrarens sätt att föra sig.¹⁶ Men för att

---

¹⁴ Nattvandrarerna spelar därmed en disciplinerande roll i det offentliga rummet vilket kan liknas vid diskussionen i Foucault (2006:213).

¹⁵ Jmf diskussion kring Panoptismen i Foucault (2006:202f).

¹⁶ Jmf Goffman (2007:71), I sin diskussion använder sociologen Erving Goffman inte Nattvandrare som exempel, dock anser vi att hans teorier här är överförbara till våran diskussion.

återgå till vad nattvandrarerna uppmärksammar verkar det som att detta skiljer sig gentemot vad gemene man lägger märke till:

L: [Är man] ute för att ha roligt om man säger så (...) då tänker man kanske inte så mycket på vad som händer runtomkring en, medan när man är ute och nattvandrar, då har man ju ögonen med sig och då ser man ju... hoppas man ser det... det är ju inte alltid man ser det för det räcker ju att vända ryggen till så kan det hända...

D: Du säger att när man tar av sig jackan så känns det ändå som man har jackan på sig, har man en viss roll som nattvandrare varken man har jackan på sig eller inte?

L: Ja, ja man har ju synen kvar (...) där är en som inte orkar så långt (...) man ser dom utsatta på ett annat sätt, även när man inte har jackan (Lars s.15f).

Att handla och agera utifrån rollen som nattvandrare påverkar vad man ser och hur man tolkar det man ser. Man bedömer hela tiden risker och faror för "dom utsatta". Detta var något vi själva märkte då vi följde med på nattvandring. Det tog inte lång tid innan vi märkte att våra blickar sökte sig till samma situationer och personer som de riktiga nattvandrarerna; *Här är det mörkt, här finns saker att gömma sig bakom, hit går man om man blivit för full och vill komma undan för att spy eller sova. Här kan man alltså hitta ungdomar som är i behov utav hjälp. Här finns också våldtäktsrisken, och här pissar folk mycket och är även platsen för hänglande par. Bastionen med den bakomliggande parken beskrivs framförallt som en farlig plats för tjejer.(...)* Sen kommenteras gångbron över till biblioteket, här finns halkrisk och sen kommenteras staketet längs Nissan. Vi ser stadens riskgeografi; risk för personskada blir mottstocken på bra och dåligt (Observation 3 s.1f). När vi själva var iklädda nattvandrarjackan influerades vi till samma risktänk som de andra nattvandrarerna, att spela rollen nattvandrare innebär att ta på sig "riskglasögon", som kan ses som nattvandrarernas omvända solglasögon, vilka sprider ljus och kunskap om mörka platser och beteenden.

Känslan i luften

Ja, det är ju såhär diffust, man kanske inbillar sig själv (...) men jag trodde att det var så att jag var lite dum ända tills jag träffade en annan nattvandrare som sa samma sak att när man kommer över bron här, in till stan, så kan man nästan känna att "nu ligger det nått i luften" (Lars s.12).

Alla har vi förmodligen befunnit oss i situationer som vi på något vis har upplevt som hotfulla, otrygga, farliga eller obehagliga. Det kan vara en vag och diffus känsla som tränger sig på och som därmed också kan påverka hur högt man vågar tala, hur yviga rörelser man vågar använda och även vad och vem man vågar titta på.

Annars så märker man ju när man börjar röra sig ibland och pratar med folk vilken form av...ja, skrattas det eller ligger locket på. Det känner man ju, hur stämningen på stan är (...) Och är då alla glada och så, då är det lugnt... oftast (Lars s.12).

Lars beskriver hur han, då han är ute och nattvandrar, läser av känslan och stämningen som finns i olika situationer genom att prata med och observera folket som rör sig på platsen. I citatet ovan anger Lars också att han sedan kategoriserar situationen mellan två ytterligheter; om folk är glada eller om det är spänt och tryckt (Jmf Eva s.11; Mats s.19f).

Känns det muntert och såhär, då är det ju lättare att liksom skämta eller snacka bort saker och så, medan är det tryckt, då kan "smockan hänga i luften" och då är man ju lite mer försiktig och tar det lugnt (Lars s.14).

Då situationer upplevs spända ger det den otrygga känslan av att smockan hänger i luften. Våldet får en närvaro på platsen och i situationen, även om det kanske aldrig utgöres i direkt fysisk form. Detta omförhandlar därmed situationen och sätter nya regler för hur man kan agera. Ett för högt skratt, en kroppsberöring eller bara en felriktad blick kan i sådana situationer fungera som en utlösande faktor och leda till direkta fysiska våldsamheter (Jmf exempelvis Lars s.6; Sven s.5). Dock kan det även i situationer som upplevs som glada och avspända hända att det plötsligt hettas upp mellan olika personer och då "kan det gå fruktansvärt fort, när det väl smäller så att säga, när en knytnäve väl flyger då hinner man inte med" (Lars s.18).

Genom att bland annat läsa av kroppsspråket på dem som rör sig ute på stan förbereder sig nattvandrarerna medvetet för möjliga händelser. Men det är inte bara nattvandrarerna som känner av stämningen på stan, även nattlivets andra aktörer påverkas av vilken känsla som ligger i luften (Jmf Observation 1 s.2). De försöker troligtvis inte läsa av situationen lika aktivt som nattvandrarerna men trots detta registrerar de känslan och agerar utifrån vad som är möjligt och tillåtet i just den situationen. Tillsammans sätter samtliga aktörer på platsen upp de spelregler för vad som är legitimt och vad som inte är legitimt. Samtliga bidrar härigenom till att ge platsen en viss känsla vilket i sin tur anger hur man bör agera där. Den känsla som skapas, alltså *rummet*, kan således ses som en kollektiv förhandling där de olika aktörerna mer eller mindre påverkar det ständigt föränderliga *rummet* (Jmf Högdahl 2003:37f). Här kommer vi så återigen in på det som diskuterades i förra avsnittet, att nattvandrarerna med sina gula jackor genom sin blotta närvaro visar på vilka normer och värderingar som samhället eftersträvar. Nattvandrarerna blir följaktligen en viktig aktör med framträdande position i det som kan kallas för spelet på gatan. I detta spel har de olika aktörerna varierande strategier för att påverka rummet och sin situation.

Gatans maktspel

Inom den interaktion som sker på nattlivets gator sker ständigt ett spel mellan platsens olika aktörer om vad som är möjligt och tillåtet. Detta spel kan ses som ett maktförhandlande, alltså vem som har makt över platsen och därmed samtidigt har ett visst övertag gällande vilka spelets regler ska vara. Som ovan påpekats är nattvandrarerna en aktör i detta spel och påverkar märkbart platsens innehåll, *rummet*, genom sin närvaro. Men man har även andra strategier för att skapa och upprätthålla kontrollen och därmed makten över platsen.

(...) och skulle det va ungdomar som man vet vilka dom är som håller på med tjafs och jag känner dom, ja då kan jag faktiskt gå in och säga till dom med deras namn, ”lägg ner det här nu”. Och det har jag också lärt mig att kan man namnet på en ungdom som håller på med nånting och man säger det till dom att du ”håll inte på nu”, och så namnet, då slutar dom (...) ”usch här är nån som känner mig här, då kan jag inte hålla på längre”, det är inte anonymt längre. (Mats sid.20).

I citatet ovan berättar Mats om hur man kan påverka och kontrollera en situation genom att anonymisera aktörerna (Jmf Göran s.7; Eva s.7; Lars s.9). Genom att tilltala någon med dess namn visar man att personen ifråga är en specifik individ som står ut från mängden. Detta kan ses som att man kastar ljus över ett tidigare mörkbelagt ansikte, en tidigare mörkbelagd kropp. Fram ur den dunkla skuggan kliver en individ, ett subjekt. Således uppfattar sig denna person inte längre som anonym och kan inte längre stå utanför spelets regler.¹⁷

Vad som här också blir påtagligt är att det egentligen inte räcker för nattvandrarerna att bara finnas på platsen, det gäller också att platsens övriga aktörer känner till dem och vet att de är där. Här kan återigen den gula jackan påpekats som ett viktigt verktyg för att synas och bli igenkänd. Man kan också genom att gå fram och prata med folk visa att man ser dom, att man vet att dom är här, att man vet vad dom har på sig. Samtidigt visar man upp sig själv och gör sig medveten om att de andra vet att ”vi” är här (Jmf Göran s.7).

Vi fortsatte sedan ner på stan och svängde av vid en tvärgata till Storgatan. Där fick vi syn på en kille som stoppade sin öl innanför västen när vi kom emot honom. En av nattvandrarerna gick fram och sa till honom att hälla ut den, och han följde hennes instruktioner. Därefter gick vi vidare, och snart nere vid hamngatan träffade vi på ett killgäng, varav en återigen hade öl på sig. Nattvandrarerna gick fram igen och sa till att han måste hälla ut den. Killen svarade inte, men däremot en av hans vänner som påtalade om att hon inte hade rätt att göra det, endast polisen. ’Det har jag visst det’- skrek hon efter dem,

---

¹⁷ Jmf diskussion i Birgitta Svensson angående ”osynliga” och ”synliga” (1993:33)

men de gick vidare utan att bry sig (Observation 2 s.3).¹⁸ Genom att testa och leka med gränser prövar sig både nattvandrarerna och nattlivets andra aktörer fram till vad som är möjligt och vad som inte är möjligt enligt gatans regler. Nattvandrarerna visste att hon inte hade rätt att tvinga någon att hålla ut sin öl, ändå testade hon ifall hon kunde åstadkomma just detta. Under observationen stötte vi också på ett antal personer som ”låtsasbråkade” framför oss och som sedan var nyfikna på; ”Vad skulle ni göra ifall jag gjorde så mot honom?” (Observation 1 s.4). Personen ifråga testade gränserna för att se hur vi skulle uppfatta hans agerande och hur vi skulle reagera i en ”på riktigt”-situation. Man laborerar sig fram till gränserna, man testar och utmanar dem, men samtidigt erkänner man sig också veta ungefär var gränserna går då man annars inte skulle veta hur göra för att testa dem.¹⁹

På samma sätt som nattvandrarerna och vuxenvärlden håller ögonen öppna efter ungdomar och tänkbara bråkstakar, för att på så sätt skapa och upprätthålla kontroll, kan ”dom andra” hålla koll på nattvandrarerna:

L: Ja likadant kan dom hålla koll på oss, precis som vi håller koll på dem så håller dom koll på oss, ”ja nu är dom där så nu kan ni slå ihjäl han där borta”

R: Tror du att dom gör så eller?

L: Det gör dom.

R: Så att dom slipper ha era ögon på sig eller?

L: O ja, och om det är nått som, så att säga är förplanerat, då kan dom göra så att dom göra upp nått eller så här...om nån ska få stryk...(Lars s.19).

Om nattvandrarerna inte befinner sig på platsen kan de inte heller påverka situationen eller förhandlingen om vilka som är spelets regler. Således om man planerat att genomföra något våldsamt eller illegitimt försöker man hålla sig borta från nattvandrarerna och deras kontrollerande blickar. Detta blir en strategi för att hålla sig kvar i den dunkla skuggan av anonymitet där ett helt annat agerande är möjligt. För att lyckas med denna strategi blir användandet av mobiltelefoner ett viktigt verktyg.

[D]et är att dom samlas så snabbt, det går på fem minuter så kan det komma 25 stycken och ska hjälpa dom. Så väl uppbyggt är det (...) det är nästan skrämmande så snabbt det kan gå att mobilisera en mobb mot någon. Sen ska jag inte säga att det händer jätteofta men det händer ju nån gång. Det här att nu ringde nån och så helt plötsligt kom det en massa från olika håll, ”hur i helvetet kom dom här så snabbt hit?” (...) Och schoup (gör snabbt ljud) säger det bara, sen kan det upplösas lika snabbt. (Mats s.20f)

Mobiltelefonen blir ett verktyg till att kommunicera inom gruppen och med personer som inte befinner sig på samma plats. Tack vare mobilen kan man snabbt ”mobilisera” sig ifall det skulle bli bråk eller slagsmål, lika snabbt kan man även försvinna från platsen i olika

---

¹⁸ Nattvandrarerna som gestaltas här är inte någon av våra informanter.

¹⁹ Jmf diskussion i Ehn & Löfgren (2001:37ff) om lek och allvar.

riktningar för att sedan med hjälp av mobilen komma överens om var man ska möta upp igen (Lars s.18f). Mobilen som verktyg möjliggör således en snabbhet och rörlighet som annars inte skulle vara möjlig. Detta medför att man lättare kan undanhålla sig nattvandrarernas kontrollerande blickar. Snabbheten bidrar dessutom till att även om ett slagsmål skulle ske på en plats där nattvandrarerna är närvarande hinner dessa inte få kontroll över situationen. Därmed kan ”de andra” hålla sig kvar i den dunkla skuggan och således bibehålla sin relativa anonymitet.

Avslutning

För att ta oss an vårt syfte; att undersöka föreställningar om våld och hur dessa påverkar agerande i det offentliga rummet, började vi i första delen av analysen med att lyfta fram föreställningar om våld och rädsla för våld. Vi åskådliggör att föreställningarna stammar från, vad vi uppfattar som, sociala respektive personliga berättelser samt att detta leder till kontrasterande uppfattningar om rädsla och våld i informanternas utsagor. Den sociala berättelsen angav till övervägande del att det är farligt vid undanskymda och mörka platser medan den personliga erfarenheten visade att folktäta platser med hög promillehalt var de våldsammaste. Vidare fann vi i de sociala berättelserna att våldet i dagens samhälle var allt mer närvarande och råare samtidigt som de personliga erfarenheterna tvärtemot pekade på att våldet inte alls var påträngande och att folk bär på onödig rädsla för våld. Vi diskuterar också hur de båda motsägande uppfattningarna existerar sida vid sida i intervjuerna och att våra informanter (likt de flesta människor) ständigt reflexivt förhandlar mellan de olika verklighetsuppfattningarna i vardagens agerande.

I den andra delen fokuserade vi på *agerande* ur en samhällelig kontext. Här analyserade vi informanternas berättelser om hur man anser att man från samhällets sida bör agera för att stävja och kontrollera våldet. Vi kunde här särskilja tre olika åtgärder som informanterna lade vikt vid, varav det första åtgörandet var att institutionalisera de potentiellt våldsamma i olika föreningar, arrangemang och institutioner där de kan övervakas och skolas in i samhällets ”rätta” normer. I berättelserna kring detta kunde vi utläsa hur informanterna undermedvetet kategoriserade och hierarkiserade personer i olika riskgrupper. Härpå föreslog man en institutionalisering av dem i olika grad beroende på problematiken man ansåg att den specifika gruppen utgjorde. Ett andra agerande mot våldet som informanterna återkom till var betydelsen av att ha en närvaro av vuxna samt ordningsmakt på stadens gator. Dessa fungerar som kontrollerande och övervakande element i samhället. Här skapades också undermedvetet en polarisering, där vuxenvärlden i mindre grad är våldsbenägen än dem man avser att kontrollera – ungdomarna. Det tredje agerandet för att stävja våld i samhället som man återkom till var vikten av att intervensera på ett stadsplaneringsplan. Här betonades värdet av att stärka transparensen på platser som ansågs vara farliga genom ökad belysning och genom att hålla växtlighet i schack. Gemensamt i beskrivningarna är att våldet hela tiden befinner sig i den okontrollerade och oorganiserade världen, och det är detta man, med ovan beskrivna medel, vill åtgärda.

I tredje delen av analysen lade vi fokus på interpersonellt *agerande*. Här visade vi att det på gatan skapas en viss känsla vilken tar sig olika uttryck beroende på platsens materiella utformning och beroende på hur de som befinner sig på platsen agerar och handlar. Genom människors agerande på den materiella platsen skapas alltså ett *rum* besittandes en viss känsla. Denna känsla beskriver informanterna som ”diffus” och anges därmed nästan vara negligerbar men påverkar samtidigt vilket agerande som är passande. Exempelvis i en situation som upplevs ”spänd och hotfull” kan en felriktad blick eller en ogillad kroppsberöring vara gnistan som ger upphov till våldsamheter. Vi visar också att då nattvandrarerna med sina gula jackor beträder platsen påverkar de känslan i *rummet* genom att de förkroppsligar ”vuxenvärlden” och förmedlar vederlagda normer och värderingar som finns i samhället. Således utför nattvandrarerna en kontrollerande och disciplinerande funktion på de platser och ställen där deras blickar belyser. Härigenom menar vi att nattvandrarerna blir en viktig aktör i det spel som vi kallar ”gatans maktspel” vilket kan ses som en ständigt pågående förhandling om gatans spelregler. I detta spel används olika strategier, såsom i nattvandrarernas fall ”avanonymisering” eller som i potentiella bråkmakares fall mobiltelefoner.

De slutsatser och den analys vi genomför i denna uppsats kan tolkas som att vi ser negativt på företeelser såsom nattvandring, upprättande av fritidsgårdar, arrangerande av drogfria evenemang etc. Vårt bruk av ord och begrepp som ”kontroll”, ”disciplin” och ”institutionaliserande” ger gärna en negativ och kritisk klang, detta är dock inte vår intention. Avsikten har istället varit att problematisera det som i vårt samhälle ses som självklart och naturligt. Vi menar alltså inte att vi själva nödvändigtvis ser negativt på de ”kontrollåtgärder” som vi analyserar och problematiserar i uppsatsen.

Genom att i denna uppsats ge röst åt personliga berättelser vill vi också kontra den bild som förmedlas i media, där våld och rädsla ges oproportionerligt stort utrymme. För att skapa ett samhälle med mindre otrygghet borde denna mediadiskurs ifrågasättas mer frekvent.

Käll- och litteraturförteckning

Arkiverat material

Lund folklivsarkivet (LUF). Observationer och intervjuer insamlade under fältarbete i Halmstad 26/11-1/12 2008. Kodnyckel bifogas

Hemsidor

<http://www.expressen.se/nyheter/1.876804/statsministern-tander-ett-ljus-i-kampen-mot-valdet-pa-gatorna>

<http://hallandsposten.se/nyheter/halmstad/1.88780>

<http://www.medieradet.se/Om-Medieradet/Historik/>

<http://www.trygga.halmstad.se/>

Litteratur

Beronius, Mats 1987: "Vetandets spel – inledning till Foucaults kulturkritik" I: Bergryd, U. (red.): *Den sociologiska fantasin. Teorier om samhället*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Ehn, Billy 1992: "Livet som intervjukonstruktion" I: Tigerstedt, Chr. m.fl. (red): *Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag/Symposion.

Ehn, Billy. & Löfgren Orvar 2001: *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups

Ekström, Louise 2008: "Den svenska brottsutvecklingen" I: Ekström, L. (red): *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.

Finnström, Sverker 2008: *Living with Bad Surroundings: War, History and Everyday Moments in Northern Uganda*. Durham & London: Duke University Press

Foucault, Michel 2006: *Panoptismen. Övervakning och straff. Fängelsets födelse*. Lund: Arkiv förlag.

Frykman, Jonas 1990: "What People Do But Seldom Say" I: *Ethnologia Scandinavica*.

Fägerborg, Eva 1999: "Intervjuer" I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.): *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Galtung, Johan 1969: "Violence, Peace, and Peace Research" I: *Journal of peace Research* vol 3: 167-91.

Galtung, Johan 1990: "Cultural Violence" I: *Journal of peace Research*, vol 27, nr 3.

Gingrich, Andre & Banks Marcus 2006: *Neo-Nationalism in Europe and beyond. Perspective from Social Anthropology*. Oxford & New York: Berghan Books

Goffman, Erving 1998: *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Prisma.

Huntington, S 1993: "The Clash of Civilizations?" i *Foreign Affairs* vol. 72 No. 3 p. 22-50.

Högdahl, Elisabeth 2003: *Göra gata. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*. Hedemora: Gidlunds Förlag

Kaijser, Lars (1999): "Fältarbete" I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.): *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Bo 2002: "Kön som förutsättning och resultat" I: Lövgren, K. (red): *Perspektiv på intervjuer. Genus, generation och kulturmöten*. Stockholm: SAMDOK/Nordiska Museet.

Pripp, Oscar 1999: "Reflexioner och etik" I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.): *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Birgitta 1993: *Bortom all ära och redlighet. Tattarnas spel med rättvisan*. Kristianstads Boktryckeri AB.

Svensson, Birgitta 1997: "Livstid" I: Alsmark, G. (red): *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.

Öhlander, Magnus 1999: "Utgångspunkter" I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.): *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.